

VI. KRONIKA

DOKTORAT *HONORIS CAUSA* DLA PROFESORA JULIUSZA BARDACHA

13 października 1995 r., w dniu Edukacji Narodowej odbyła się w Auli Uniwersytetu Łódzkiego uroczystość nadania doktoratu *honoris causa* Profesorowi Juliuszowi Bardachowi.

Nadzwyczajne posiedzenie Senatu otworzył JM Rektor Uniwersytetu Łódzkiego prof. dr hab. Michał Seweryński. Kierownik Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa UŁ i promotor doktoratu honorowego, prof. dr hab. Zygfryd Rymaszewski wygłosił przemówienie, w którym scharakteryzował sylwetkę Juliusza Bardacha jako uczonego i nauczyciela akademickiego. Po otrzymaniu dyplomu doktora *honoris causa* z rąk Jego Magnificencji Juliusz Bardach w pięknym wykładzie mówił o przeszłości i teraźniejszości stosunków polsko-litewskich. Uroczystość zakończyło odśpiewanie przez Chór Akademicki Uniwersytetu Łódzkiego *Gaude Mater Poloniae*.

W uroczystości, której pełna dokumentacja zostanie opublikowana w osobnym wydawnictwie przez Uniwersytet Łódzki, uczestniczyli m.in. liczni przedstawiciele środowisk naukowych, współpracownicy Jubilata, przyjaciele, koledzy, uczniowie. Profesor Juliusz Bardach jest siódmym polskim historykiem prawa, któremu nadano doktorat honorowy, najwyższą godność jaką uczonemu może nadać Uniwersytet. Wcześniej godność doktora h.c. uzyskali: Oswald Balzer, Bogusław Leśnodorski, Jakub Sawicki, Michał Szczaniecki, Adam Vetulani, Jan Wąsicki.

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

JUBILEUSZ PROFESORA JANA BASZKIEWICZA

W dniu 18 grudnia 1995 r. w Sali Złotej Uniwersytetu Warszawskiego odbyło się uroczyste spotkanie środowisk akademickich z profesorem Janem Baszkiewiczem, zorganizowane z okazji Jubileuszu 40-lecia pracy naukowej i 65-lecia Jego urodzin przez Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW. Przemawiali — prezentując dzieło Jubilata jako badacza i nauczyciela akademickiego — m.in. prof. dr hab. Tadeusz Mołdawa w imieniu władz Wydziału i Uczelni, prof. dr hab. Franciszek Ryszka w imieniu współpracowników i przyjaciół, prof. dr hab. Stanisław Filipowicz w imieniu uczniów.

W czasie spotkania wręczono Jubilatowi dedykowaną Mu Księgę Pamiątkową zatytułowaną *Historia. Idee. Polityka*, opracowaną przez Komitet Redakcyjny pod przewodnictwem Franciszka Ryszki i wyjątkowo ładnie wydaną przez Wydawnictwo Naukowe Scholar (por. recenzję w niniejszym tomie).

W krótkim przemówieniu Jan Baszkiewicz podziękował za wyrazy uznania i życzliwości oraz pięknie mówił o Uniwersytecie jako forum powszechnego obiegu impulsów, o urokach badania i o złu, jakie może powodować zubożenie.

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA KATEDR HISTORYCZNO-PRAWNYCH W ZAJĄCZKOWIE (14–17.09.1995 r.)

W dniach 14–17 września br. odbyła się kolejna konferencja Katedr Historyczno-Prawnych, zorganizowana tym razem przez katedry historyczno-prawne na Wydziale Prawa i Administracji UAM. Konferencja odbyła się dzięki finansowemu wsparciu Komitetu Badań Naukowych i Wydziału Prawa i Administracji UAM. Celem spotkania była próba określenia stanu prac i nakreślenia perspektyw badawczych nad historią prawa i ustroju PRL. Konferencja stała się też okazją do wymiany doświadczeń na temat miejsca nauk historyczno-prawnych wśród dyscyplin prawniczych i w programach studiów prawniczych oraz dyskusji poświęconej opracowaniom podręcznikowym z zakresu historii państwa i prawa.

Powitalne przemówienie wygłosił Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. A. Mickiewicza prof. Ewa Borkowska-Bagieńska. Konferencję otworzył prof. Krzysztof Krasowski, przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Konferencji, którego sekretarzem była dr Krystyna Sikorska-Dzięgielewska; w jego skład wchodził ponadto prof. Henryk Olszewski, dr Andrzej Gulczyński i mgr Jacek Wiewiorowski. Obradom konferencji przewodniczyli kolejno: prof. Juliusz Bardach (Warszawa), prof. Michał Pietrzak (Warszawa), prof. Stanisław Grodziski (Kraków), prof. Zygfryd Rymaszewski (Łódź) i prof. Krzysztof Krasowski (Poznań).

Pierwszego dnia konferencji wygłoszone zostały referaty prof. Franciszka Ryszki (Warszawa) pt. *PRL w dziejach państwa i narodu polskiego* oraz prof. Stanisława Gebethnera (Warszawa) pt. *Prawo Konstytucyjne Polski Ludowej*.

Tezy referatu prof. F. Ryszki, który drukowany jest w niniejszym tomie, wywołały głosy polemiczne. Prof. St. Russocki (Warszawa) zwrócił referentowi uwagę na fakt, że polski patriotyzm kształtował się w opozycji do państwa, także w okresie PRL. Prof. Z. Rymaszewski (Łódź) odnosząc się do tezy o społeczeństwie industrialnym ukształtowanym w PRL wskazał, że do dzisiaj żywa jest (na przykład w Łodzi) tradycja odmienności między poszczególnymi warstwami społecznymi oraz odmienności lokalnych. Dyskutant nie zgodził się z przyjętą przez referenta definicją nacjonalizmu jako pojęcia równoznacznego z patriotyzmem i świadomością narodową. Wskazał ponadto na pominięty przez referenta wpływ I i II wojny światowej na kształtowanie się polskiej świadomości narodowej.

Prof. F. Ryszka odpowiadając dyskutantom stwierdził, że w jego referacie nie należy doszukiwać się tezy, iż to PRL stworzył naród polski. Zgodził się z twierdzeniem, iż w pewnym sensie epoka przedindustrialna trwa do dzisiaj, a w okresie PRL dokonał się tylko skok technologiczny. Referent nie zgodził się natomiast ze stwierdzeniem, że zrywy społeczne od 1956 r. miały charakter patriotyczny. Jego zdaniem, były to protesty przeciwko sytuacji ekonomicznej społeczeństwa, które później dopiero przeradzały się w protesty przeciwko realiom politycznym. Referent skonkretyzował też swoją definicję nacjonalizmu jako idei wspólnoty duchowej społeczeństwa. Podkreślił też, że w przypadku PRL nie można mówić o suwerenności państwa, tylko o suwerenności władzy.

Dyskusję wywołał też referat prof. St. Gebethnera.

Prof. J. Kodrębski (Łódź) zwrócił uwagę, że podobnie jak w innych epokach w okresie PRL można mówić o niepokrywaniu się rozwiązań prawnoustrojowych z rzeczywistą sytuacją. Według niego w okresie PRL występowało to z całą wyrazistością — w teorii władzę sprawowały organy państwowe a w praktyce komitety partyjne i inne ośrodki, co aż do lat 70. kłóciło się z uormowaniami konstytucyjnymi. W związku z tym dyskutant postulował pogłębione badania nad realiami politycznymi PRL, a nie tylko nad tekstami regulacji prawnych.

Prof. J. Sondel (Kraków) zakwestionował zaproponowaną w referacie periodyzację okresu PRL, wskazując na niebezpieczeństwo legitymizacji tym samym tego tworu państwowego. Wskazał też na adekwatność koncepcji *ius postlimini* dla Polski po epoce PRL.

Odpowiadając dyskutantom prof. St. Gebethner podkreślił, iż przyjęta przez niego periodyzacja okresu PRL ma charakter hipotezy roboczej i zgodził się z możliwością wskazania innych cezur czasowych. Zarazem wskazał na zawodność w dziedzinie historii państwa i prawa podziału historii Polski na I, II i III Rzeczpospolitą, gdyż kryterium przy takiej periodyzacji jest kwestia niepodległości a nie kwestia odrębności prawnych. Referent zwrócił też uwagę na trudność w objęciu badaniami realiów sprawowania władzy w PRL, tym bardziej że wykracza to już poza klasyczne pojmowanie badań nad historią konstytucjonizmu. Podkreślił też odrębność ustrojową PRL od innych krajów tzw. demokracji ludowej widoczną w silniejszej pozycji parlamentu w latach 1956–1989 oraz w przesunięciu w terenie po 1981 r. ośrodka władzy z komitetu partii komunistycznej na władzę publiczną.

15 września referaty wygłosili: dr Romuald Kraczkowski (Warszawa) pt. *PRL jako przedmiot badań historycznoprawnych*, prof. Wiesław Kozub-Ciembroniewicz (Kraków) pt. *Konstanty Grzybowski — rozwój historii doktryn politycznych i prawnych po 1945 r.*, dr hab. Andrzej Kórycki (Lublin) pt. *System prawa PRL — kilka uwag*, prof. Zbigniew Radwański (Poznań) pt. *Prawo cywilne PRL* i dr hab. Piotr Jurek (Wrocław) pt. *Samorząd terytorialny w PRL*.

Referaty, z których niestety tylko niektóre zostały złożone do druku, stały się okazją do dyskusji.

Prof. H. Olszewski (Poznań) uznał referat prof. W. Kozub-Ciembroniewicza za szczególnie dobrze pasujący do tematu konferencji, albowiem postać prof. K. Grzybowskiego ukazuje całą złożoność problemu oceny PRL. Prof. K. Grzybowski był silną osobowością, uczonym bardzo utalentowanym, którego fascynacja władzą i państwem prowadziła do rozszerzania zainteresowań badawczych a zarazem określała drogę wyborów politycznych, od Stronnictwa Prawicy Narodowej i BBWR w okresie międzywojennym do PZPR w okresie PRL. Uczony ten nobilitował w Polsce historię doktryn politycznych i prawnych, zwracał innym badaczom uwagę na potrzebę skrupulatnego podbudowywania twierdzeń i upatrywał w historii doktryn szansę szerszego przedstawiania politycznych i naukowych sporów danej epoki w kraju i na świecie.

Prof. F. Ryszka (Warszawa) wspominając prof. K. Grzybowskiego wyraził żal z powodu słabej znajomości jego twórczości zagranicą. Na marginesie referatów dr R. Kraczkowskiego i dr hab. A. Koryckiego dyskutant wskazał na brak dystansu czasowego wobec epoki PRL. Z jednej strony umożliwia to rozszerzenie perspektywy badawczej historyka państwa i prawa a z drugiej utrudnia ugruntowanie u badacza bezstronnego osądu okresu. Jako szczególnie negatywną pozostałość po prawie okresu PRL dyskutant uznał zakorzenienie w świadomości Polaków pojęć dotyczących obiektywizacji odpowiedzialności karnej oraz niewłaściwego poczucia sprawiedliwości społecznej.

Dr L. Górnicki (Wrocław) w uzupełnieniu do tez referatu prof. Z. Radwańskiego wskazał na atrofie nauki prawa handlowego w PRL, wypływającą z uwarunkowań ideologicznych a także słabości polskiej myśli prawniczej w tej dziedzinie w okresie międzywojennym. Dyskutant wskazał na odmienność regulacji współczesnej (z 1993 r.) ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji od koncepcji Fryderyka Zolla prawa na przedsiębiorstwie.

Prof. M. Wąsowicz (Warszawa) odnosząc się do szeregu wygłoszonych referatów podkreślił, że badania historyczno-prawne nad PRL są i będą utrudnione przez brak odpowiedniej perspektywy czasowej. W związku z referatem prof. St. Gebethnera dyskutant podkreślił nieadekwatność, jego zdaniem, terminologii współczesnej nauki prawa konstytucyjnego do opisu rzeczywistości

ustrojowej i prawnej PRL. Tym samym charakterystyczna dla prawnika-pozytywisty skłonność do posługiwnia się przy analizie realiów politycznych epoki głównie tekstem stawia pod znakiem zapytania prawidłowość wyciąganych przez niego wniosków. Dyskutant wskazał też na potrzebę objęcia badaniami problemu wpływu nauki prawa na system prawny PRL oraz przyczyny powoływania organów takich jak NSA, Trybunał Konstytucyjny, będących innowacjami ustrojowymi, u podstaw których leży koncepcja państwa obca systemowi realnego socjalizmu.

Prof. W. Wołodkiewicz (Warszawa) zwrócił uwagę na utrzymanie w nauce prawa okresu PRL koncepcji Rene Davida rodzin prawa i traktowania prawa socjalistycznego jako odrębnego od rodziny romańskiej. Według niego wyodrębnienie to w przypadku prawa PRL (odmiennie niż np. w przypadku NRD czy CSSR) stoi pod znakiem zapytania. Prawo bowiem to utrzymywało, mimo marksizujących elementów, tradycje polskie, a pozbawione naleciałości socjalistycznych funkcjonuje dziś w warunkach gospodarki rynkowej.

Dr A.B. Zakrzewski (Warszawa) podkreślił, że zgadza się z głosami o konieczności nabrania perspektywy czasowej wobec problemu PRL, gdyż dopiero wtedy możliwa będzie bezstronna ocena tego okresu.

Prof. J. Bardach (Warszawa) na marginesie referatu prof. W. Kozub-Ciembroniewicza poświęconego prof. K. Grzybowskiemu wskazał, że możliwa jest w tym przypadku naukowa ocena jego wielkiego dorobku naukowego i biografii. Uznał, że referat ten dobrze ilustruje złożoność problemu oceny PRL. Dyskutant opierając się na doświadczeniach współpracy z prof. K. Grzybowskim określił jego postawę życiową jako pozytywistyczną. Odnosząc się do kwestii ustroju i prawa Polski Ludowej prof. J. Bardach zwrócił uwagę na potrzebę badań porównawczych; wskazał też na utrzymanie się w ówczesnym systemie politycznym relikwów systemu wielopartyjnego i pozytywną rolę nauki prawa w kreowaniu zmian systemu prawnego PRL.

Prof. St. Grodziski (Kraków) podkreślił potrzebę badań nad okresem powojennym w historii państwa i prawa Polski, także wobec powstających już syntez obcojęzycznych. Wskazał, iż w opracowaniach uczonych spoza Polski zapomina się o szczególnej roli i pozycji Polski także w przemianach ustroju i prawa w dawnych krajach bloku wschodniego. Dyskutant negatywnie ocenił jednostronny dziennikarski obraz PRL wypływający m.in. z braku pełnych opracowań naukowych.

Prof. M. Pietrzak (Warszawa) w nawiązaniu do referatu prof. F. Ryszki zgodził się z jego tezą, iż w upadku systemu komunistycznego w Polsce miały swój udział przemiany pokoleniowe, słabość aparatu późnego PZPR. Jednocześnie podkreślił, że zmierzch ustroju tzw. demokracji socjalistycznej był prawidłowością we wszystkich krajach bloku wschodniego. W nawiązaniu do głosów na temat wpływu nauki prawa na zmiany ustroju i prawa PRL, dyskutant uznał, że należy pamiętać także o roli nauki prawa w umacnianiu systemu socjalistycznego. Prof. M. Pietrzak wskazał również na fasadowość gwarancji wolności obywatelskich w konstytucji PRL, które były jednak wykorzystywane w walce opozycji o demokratyzację od lat 70. Przez pryzmat silnej pozycji niezależnego Kościoła katolickiego dyskutant określił jako uproszczenie definiowanie systemu PRL jako w pełni totalitarnego.

Dr W. Mossakowski (Toruń) podkreślił potrzebę historycznego spojrzenia na system PRL, przez pryzmat realiów politycznych a nie tylko ustrojowych. Wskazał na nieobecność na konferencji głosów na temat społecznych skutków funkcjonowania systemu PRL oraz na potrzebę badań nad genezą instytucji takich jak NSA, które w swej istocie nie pasowały do modelu ustrojowego PRL. Dyskutant przypomniał wpływ modelu socjalistycznego na wyodrębnienie z gałęzi prawa cywilnego prawa rodzinnego oraz upadku znaczenia prawa handlowego.

Kolejnego dnia obrady rozpoczęły referaty prof. Krzysztofa Krasowskiego (Poznań) pt. *Państwo i Kościół w Polsce Ludowej* i prof. Michała Pietrzaka pt. *Kierunki prac nad konstytucją III Rzeczypospolitej*.

W dyskusji nad pierwszym z referatów prof. J. Walachowicz (Poznań) zauważył, że prof. K. Krasowski prowadzi rozważania nad dwoma podmiotami: państwem i Kościołem, tymczasem, jego zdaniem, pierwszym z podmiotów winna być partia a nie państwo. Natomiast w przypadku drugiego podmiotu konieczne jest odróżnienie narodu i Kościoła. Wskazał też na konieczność

uwypuklenia szykan wobec praktykujących katolików w okresie PRL oraz zastanawiał się nad możliwością dotarcia do archiwów policyjnych i partyjnych.

Prof. J. Wiślocki (Poznań) zwrócił uwagę na powtórzony również w referacie prof. K. Krasowskiego stereotyp o zerwaniu konkordatu przez komunistów. Tymczasem ogłosili oni jedynie w prasie uchwałę Rady Ministrów, w której uznano konkordat za zerwany przez Watykan w czasie II wojny światowej. Odnosząc się polemicznie do wypowiedzi prof. J. Walachowicza zwrócił uwagę na konieczność rozróżnienia stosunku państwa do Kościoła w różnych okresach oraz zakazu uprawiania praktyk religijnych wobec członków partii i funkcjonariuszy publicznych, czego nie można odnosić do ogółu ludności w całym okresie Polski Ludowej.

Prof. M. Pietrzak wskazał na sukcesywne ujawnianie nowych źródeł (m.in. notatek z rozmów prymasa z I sekretarzem KC) co wpłynąć może na rozwój badań i weryfikację dotychczasowych ustaleń.

Prof. K. Krasowski w odpowiedzi prof. J. Wiślockiemu wyjaśnił, że problemy zerwania konkordatu omówił szerzej w jednym ze swych artykułów opublikowanych na łamach „Znaków Czasu”; przyjął tam koncepcję, że uchwała Rady Ministrów była tymczasowa, nie rozstrzygająca ostatecznie stosunków między Polską a Stolicą Apostolską. Przypomniał też, że w protokóle obrad Rady Ministrów nie ma nawet wzmianki o podjęciu uchwały w sprawie konkordatu. Wyraźnie też podkreślił, że badając stosunki między państwem a Kościołem, podchodził do problemu ustrojowo, nie socjologicznie. Miał na myśli „władzę państwową”; to zaś, że za tym kryła się partia, jest sprawą oczywistą.

Prof. E. Borkowska-Bagieńska odwołując się do wygłoszonych referatów podkreśliła, że badania nad prawem i ustrojem Polski Ludowej powinni podjąć nie dogmatycy lecz historycy ustroju i prawa. Periodyzacja dziejów Polski Ludowej nie może być wspólna dla historii ustroju i prawa sądowego. Jej zdaniem, dla historii ustroju rok 1952 nie miał doniosłego znaczenia, gdyż już do 1949 r. dokonano zasadniczych zmian; uchwalenie konstytucji było jedynie formalnym potwierdzeniem funkcjonującego już ustroju; a zatem rok ten nie może stanowić cezury.

Po wygłoszeniu przez prof. Marię Zmierzak (Poznań) kolejnego referatu pt. *Nauki historyczno-prawne pośród dyscyplin prawnych i w programach studiów* (referat drukowany jest w niniejszym tomie) jako pierwszy głos zabrał mgr J. Wiewiorowski (Poznań), który przedstawił zasady i rezultaty modelu prowadzenia zajęć z Historii Prawa Sądowego na UAM przez piszących te słowa. Model ten polega na wykorzystywaniu w szerokim zakresie metody kasusowej w oparciu o materiały źródłowe oraz zadawane na zajęcia dodatkowe lektury. Jej celem jest ukazanie studentom historycznego rozwoju instytucji prawnych aż po współczesne regulacje w prawie polskim. Obok tego wykorzystywana jest w szerokim zakresie technika pisanja przez studentów prac seminaryjnych, krótkich referatów i sprawdzanie znajomości przez studentów szeregu lektur w postaci monografii i artykułów. Model ten dyskutant określił jako połączenie znanych metod dydaktyki historii państwa i prawa.

Profesorowie W. Wołodkiewicz (Warszawa), S. Russocki (Warszawa), W. Rozwadowski (Poznań), J. Sondel (Kraków) wskazali na znaczenie prawa rzymskiego w dydaktyce, przede wszystkim jako wprowadzenie do prawa cywilnego materialnego i procesowego. Przypomniano też, że przy każdej reformie programu powraca problem likwidacji przedmiotów historycznych. Zwrócono też uwagę na możliwość kształtowania programu studiów przez Rady Wydziałów oraz na pragmatyzm młodzieży (prof. E. Borkowska-Bagieńska), a także na tak szerokie omawianie instytucji zagranicznych i europejskich wyłącznie w ramach przedmiotów historycznych (prof. M. Pietrzak).

Wprowadzenia do dyskusji nad nowymi podręcznikami prawa rzymskiego dokonał prof. Jan Kodrębski (Łódź), a nad podręcznikami historii państwa i prawa — dr Anna Rosner i dr Wojciech Kulisiewicz (Warszawa). W dyskusji pozytywnie oceniono akcenty regionalne występujące w podręcznikach (prof. S. Russocki) oraz przygotowywanie nowych opracowań, postulując jednocześnie usprawnienie informacji na ten temat między poszczególnymi ośrodkami (prof. M. Zmierzak). Prof. J. Sondel wskazał na konieczność uzupełnienia wykazu o *Słownik encyklopedyczny prawa rzymskiego* pod red. W. Wołodkiewicza oraz wystąpił w obronie podręcznika W. Litewskiego.

Natomiast zdaniem prof. M. Wąsowicza nie ma przełożenia treści referatu prof. M. Zmierczak na praktykę. Wskazał on także na konieczność rewizji podręczników, w tym opracowania M. Szczanieckiego, zwrócił uwagę na zbyt mały nacisk na przedstawianie rozwoju instytucji oraz konieczność zastanowienia się nad miejscem historii państwa i prawa wobec nacisków prawników pozytywistów i możliwości wprowadzenia zajęć fakultatywnych wzorem Uniwersytetu Warszawskiego.

Własnymi refleksjami nad podręcznikami podzielił się również prof. J. Bardach. Jego zdaniem, dobry podręcznik winien zawierać więcej informacji niż się wymaga na egzaminie. Zwrócił także uwagę na zjawisko starzenia się podręczników; dłuższy żywot mają systemy i syntezy prawa.

Ostatniego dnia informacje o grantach przedstawili ich kierownicy: dr hab. Marian Ptak (Wrocław) — *Życie polityczne śląskich stanów od XIII do poł. XVIII w.*, prof. Adam Lityński (Katowice) — *Sądy i prawo karne w Polsce w latach 1944–1956* i prof. Henryk Olszewski (Poznań) — *Diariusze sejmowe doby Oświecenia*. Odczytano także informacje o grantach prof. Marka Kuryłowicza i Wojciecha Witkowskiego — *Jan Zamoyski i Akademia Zamoyska* oraz prof. Andrzeja Sylwestrzaka — *Ustrój prawny obwodu kaliningradzkiego*. Technicznymi aspektami opracowywania diariuszy sejmowych oraz demonstracją komputerowego opracowywania tekstu i możliwościami korzystania z niego zajęli się prof. J. Wisłocki, mgr Rafał Prinke i dr Adam Bieniaszewski.

W podsumowaniu obrad prof. Henryk Olszewski stwierdził, że intencją organizatorów było wkomponowanie 50-lecia Polski Ludowej w dzieje prawa i zbliżenie do dogmatyki prawa. Programowo konferencja miała objąć możliwie szerokie połacie nauki. W tym zakresie zamierzenia organizatorów zostały spełnione. Referaty i dyskusja wykazały zgodność poglądów co do tego, że to co nazywamy Polską Ludową może być przedmiotem badań historyków prawa a podjęcie kompleksowych badań dyktują ważne względy naukowe i praktyczne. Podkreślił także znaczenie dyskusji nad problemem periodyzacji i oceną stanu badań, z której wynika, że początki Polski Ludowej są lepiej znane niż erozja formacji. Nie uzyskano natomiast jednoznacznej odpowiedzi jak należy prowadzić badania.

W trakcie obrad konferencji odbyło się ponadto zebranie Komitetu Redakcyjnego „Czasopisma Prawno-Historycznego”; komunikat o jego uchwale drukowany jest w niniejszym tomie.

Uczestnicy konferencji ustalili, że miejscem następnego zjazdu będzie Białystok.

ANDRZEJ GULCZYŃSKI, JACEK WIEWIOROWSKI (Poznań)

TATRZAŃSKIE SPOTKANIE ROMANISTÓW W KIRACH

W dniach od 21 do 27 maja 1995 w Kirach koło Zakopanego odbywało się „Tatrzańskie Spotkanie Romanistów” zorganizowane przez Katedrę Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika i Zakład Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Warszawskiego. W konferencji naukowej wzięli udział profesorowie: Władysław Bojarski (UMK), Jan Kodrębski (UŁ), Janusz Sondel (UJ), Maria Zabłocka (UW), Jan Zabłocki (ATK) oraz liczne grono młodszych romanistów.

W pierwszym dniu szeroko omówiono dydaktykę prawa rzymskiego: kolejne ośrodki przedstawiały komunikaty o zakresie i rodzaju prowadzonych przez nie wykładów, ćwiczeń lub konsultacji, wykładów monograficznych oraz seminariów. Na tej podstawie można stwierdzić, iż wspólną cechą nauczania prawa rzymskiego na polskich uniwersytetach jest obowiązek złożenia egzaminu z tego przedmiotu, chociaż udział w zajęciach prawie zawsze jest fakultatywny. Zachodzą natomiast istotne różnice w charakterze oraz wymiarze prowadzonych zajęć. Dyskusja na temat form egzaminowania wykazała zaś, że dominują egzaminy pisemne z prawa rzymskiego.

Coraz powszechniejsze jest konstruowanie zestawów pytań w formie testów oraz włączanie do egzaminu rozwiązywania kasusów. Zwrócono uwagę na dodatkowe wymagania stawiane studentom w niektórych ośrodkach. Na Uniwersytecie Łódzkim warunkiem zaliczenia jest przedstawienie tłumaczenia jednego tekstu Digestów i jednego fragmentu Kodeksu justyniańskiego. Natomiast na Uniwersytecie Jagiellońskim wymaga się od studentów znajomości określonych paremii łacińskich. Oryginalnym uzupełnieniem nauczania prawa rzymskiego w Krakowie jest konkurs organizowany corocznie przez sekcję romanistyczną Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa. Pytania na ten cieszący się dużą popularnością konkurs romanistyczny przygotowują studenci starszych lat, a jego laureaci mogą w ten sposób otrzymać zaliczenie egzaminu kursowego.

Drugi dzień konferencji poświęcono na przedstawienie kierunków prowadzonych obecnie prac badawczych: kolejne relacje wskazują, że obok kontynuowania badań nad rzymskim prawem prywatnym, romanisci polscy poświęcają coraz więcej uwagi studiom nad losami prawa rzymskiego w Polsce, nad rzymskim prawem karnym, i zagadnieniami prawno-filozoficznymi. Z przebiegu dyskusji wynika, że niestety nadal istotnym utrudnieniem prac jest brak odpowiednich środków finansowych na prowadzenie badań. W drugim dniu obrad omówiono także nowe opracowania i monografie, tematy planowanych badań oraz konferencji naukowych. W prezentacji szczególnie miejsce zajął numer 3–4 za rok 1994 „Prawa Kanonicznego” poświęcony pamięci profesora Henryka Kupiszewskiego. Prof. J. Zabłocki przedstawiając ten tom podziękował wszystkim, którzy przesłali swoje artykuły, a szczególnie Franciszkowi Longchamps de Brier (UW) za przetłumaczenie streszczeń na język angielski. Dyskutowano również nad najnowszymi pracami pomocniczymi, które ukazały się w 1995 roku: W. Bojarski, W. Dajczak, A. Sokala, *Verba iuris — reguły i kasusy prawa rzymskiego* oraz A. Kacprzak, J. Krzynówek, F. Longchamps de Brier, *Repetitorium z prawa rzymskiego*.

W kolejnych dniach uczestnicy konferencji zajmowali się rolą prawa rzymskiego jako wprowadzenia we współczesne prawo prywatne. Dyskusję poprzedził referat dr. Wojciecha Dajczaka (UMK) pt. *Trzy przykłady na korzystanie z prawa rzymskiego we współczesnej praktyce prawnej (art. 433 k.c., leasing, skutki prawne milczenia w orzecznictwie Europejskiego Urzędu Patentowego)*. W toku dyskusji zgłoszono między innymi propozycję przygotowania „romanistycznego komentarza do kodeksu cywilnego”.

Ostatnia część konferencji dotyczyła problemów metodologicznych. Przedstawiono w niej referaty: prof. W. Bojarskiego pt. *Wybrane problemy rekonstrukcji źródeł prawa rzymskiego*, prof. J. Zabłockiego pt. *Korzystanie ze źródeł literackich (na przykładzie Noctes Atticae Aulus Gelliusa) w badaniach nad prawem rzymskim* i dr Wiesława Mossakowskiego (UMK) pt. *Zastosowanie badań antropologicznych w romanistyce*.

Tatrzańskie Spotkanie Romanistów w Kirach koło Zakopanego stało się okazją do wymiany doświadczeń i pomysłów, które powinny być pomocne w dalszych badaniach nad prawem rzymskim i w doskonaleniu metod jego nauczania. Spotkania w sali obrad oraz wspólne wędrówki po Tatrach były okazją do dalszej integracji środowiska polskich romanistów.

W zakończeniu warto powtórzyć wyrażone w toku spotkania opinie, iż zbliżenie między romanistami powinno sprzyjać usprawnieniu wymiany informacji o zbiorach literatury romanistycznej w Polsce, trafnym wyborom tematów badawczych oraz wspólnemu podejmowaniu przedsięwzięć naukowych przez romanistów z różnych ośrodków.

WOJCIECH DAJZAK (Toruń)

FRANCISZEK LONGCHAMPS de BIER (Warszawa)

HABILITACJA DRA MARIANA LECHA KLEMENTOWSKIEGO

W dniu 30 listopada 1994 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie odbyło się kolokwium habilitacyjne adiunkta w Zakładzie Historii Państwa i Prawa UMCS, dra Mariana Lecha Klementowskiego.

Podstawą przewodu była rozprawa *Studia nad kształtowaniem się gwarancji ochrony wolności osobistej w państwie niemieckim X–XIV w.* Recenzentami pracy byli: prof. dr hab. Kazimierz Orzechowski (UWr), prof. dr hab. Adam Lityński (UŚ) i prof. dr hab. Artur Korobowicz (UMCS).

W wyniku tajnego głosowania Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej postanowiła jednomyślnie przyjąć kolokwium i nadać drowi Marianowi Lechowi Klementowskiemu stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie historii prawa.

ANDRZEJ WRZYSZCZ (Lublin)

OBRONY PRAC DOKTORSKICH

21 czerwca 1994 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego odbyła się publiczna obrona pracy doktorskiej mgr. Andrzeja Dziadzio.

Doktorant przedstawił rozprawę pt. *Trybunał Administracyjny w Austrii 1875–1918. Powstanie — Kompetencje — Organizacja — Orzecznictwo*. Promotorem pracy była prof. dr habil. Irena Kwiatkowska (UJ), a recenzentami prof. dr habil. Adam Lityński (UŚ) i prof. dr habil. Stanisław Grodziski (UJ).

Po wysłuchaniu autoreferatu, zapoznaniu się z opiniami recenzentów i dyskusji Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w głosowaniu tajnym podjęła jednomyślną uchwałę o nadaniu magistrowi Andrzejowi Dziadzio stopnia doktora nauk prawnych.

MARCIN KWIECIEŃ (Kraków)

W dniu 3 lutego 1995 r. odbyła się w Instytucie Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie publiczna obrona pracy doktorskiej mgr. Andrzeja Wrzyszcza, asystenta w Zakładzie Historii Państwa i Prawa UMCS. Przedmiotem obrony była rozprawa pt. *Ustawodawstwo o wydzieleniu guberni chełmskiej i jego realizacja*. Promotorem był prof. dr hab. Artur Korobowicz (UMCS), recenzentami — prof. dr hab. Adam Lityński (UŚ) oraz prof. dr hab. Wojciech Witkowski (UMCS).

Komisja powołana uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji UMCS jednogłośnie nadała mgr. Andrzejowi Wrzyszczowi stopień naukowy doktora nauk prawnych.

GRZEGORZ SMYK (Lublin)

Dnia 31 października 1995 r. odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu publiczna obrona pracy doktorskiej mgr. Grzegorza Czeszaka pt.: *Władza sądowa księcia w feudalnej republice Nowogrodu*. Promotorem pracy był prof. dr hab. Jerzy Walachowicz (UAM), recenzentami zaś — prof. dr Juliusz Bardach (UW), prof. dr hab. Artur Kijas (UAM) i dr hab. prof. UAM Ewa Borkowska-Bagieńska (UAM).

Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza postanowiła nadać mgr. Grzegorzowi Czeszakowi stopień naukowy doktora nauk prawnych.

MAREK KRZYMKOWSKI (Poznań)

POSIEDZENIE KOMITETU REDAKCYJNEGO „CZASOPISMA PRAWNO-HISTORYCZNEGO”

W trakcie Ogólnopolskiej Konferencji Katedr Historyczno-Prawnych, jaka w dniach od 14 do 17 września 1995 r. miała miejsce w Zajączkowie k/Poznań, zebrał się komitet Redakcyjny CPH, aby wysłuchać sprawozdania redakcji z działalności za ubiegły rok, ocenić stan teki oraz zatwierdzić zestaw materiału do druku w tomach XLVI i XLVII.

Komitet przyjął do wiadomości fakt rezygnacji przez Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk z dotowania CPH — z dniem 1 czerwca 1995 r. — z powodu trudności finansowych. Komitet wyraził podziękowania dyrekcji Instytutu Historii PAN za wieloletnie, lojalne i wydajne wspieranie Pisma. Komitet z wdzięcznością przyjął do wiadomości uchwałę Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu z 21 czerwca 1995 r. o gotowości ponoszenia kosztów wydawania CPH w przyszłości. Komitet z wdzięcznością odniósł się też do wyrazów sympatii dla CPH i deklaracji pomocy w utrzymaniu jego egzystencji, jakie napłynęły od wszystkich prawie Wydziałów Prawa i Administracji w Polsce.

Od tomu XLVI za rok 1994 „Czasopismo Prawno-Historyczne” będzie ukazywać się jako wspólny organ Instytutu Historii PAN i Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Po dyskusji Komitet postanowił rekomendować kierownictwu Wydziału Prawa i Administracji UAM „Przedsiębiorstwo Wydawnicze *Ars boni et aequi*” w Poznaniu jako wydawcę kolejnych tomów. Komitet postanowił wydać w 1996 r. dwa tomy — XLVII i XLVIII — a to celem zlikwidowania trwającego od kilku lat opóźnienia w ukazywaniu się pisma i przywrócenia mu normalnego rytmu. Ze względów oszczędnościowych ale i merytorycznych Komitet nie widzi na razie możliwości wydania CPH w objętości większej niż 25–30 ark. wyd. rocznie (w jednym wolumenie). Na posiedzeniu Komitet postanowił, by ze względu na potrzebę oszczędzania tylko autorom bibliografii historycznoprawnej i tłumaczom płacić honoraria; wobec autorów rozpraw i innych tekstów zamieszczanych na łamach pisma można to będzie czynić tylko w wyjątkowych przypadkach.

REDAKTOR

